

A Lélek Éneke

A Lélek és a Völegény párbeszéde

— *befejező rész* —

Miután a lélek tökéletes szerelemben Istennel egyesült, minden idejét e szerelem gyakorlásának és megismerésének akarja szentelni. Ebben a szakaszban a Völegényével beszélő lélek három, a szerelemre jellemző dolgot kér. Az első, hogy hadd élvezze és izelje a szerelem gyönyörűségeit, szólván: *Szerelmesem, vigadjunk!* A második az, hogy Szerelmeséhez hasonlóvá váljon: *Szépségedbe fogadj be!* A harmadik, hogy Szerelmesének dolgaiban és titkaiban osztozzon, szólván: *a rengetegnek rejtekébe vígy el!*

Szerelmesem, vigadjunk

vigadjunk a kölcsönös szeretet édességén, nemcsak a kettőnk állandó szövetségéből és egyesülésünkől fakadt szerelem okán, hanem e szeretetgyakorlatokból túlcserélődő tényleges és jelenlegi (bensőséges) édességen is, mely a szeretet akarásából fakad, a szerelmesek egymás iránti külsődleges szolgálatából.

Szépségedbe fogadj be!

Ez azt jelenti, hogy a már említett szeretetgyakorlatok során, a Te szépségedben, azaz az örök életben találkozunk. Olymódon, hogy átváltozásom során én már a te szépségemben jelenjek meg, szépségemben szépséged legyek, mi ketten a te szépségedben lássuk egymást. Annyira szép, amennyire Te, egyikünk a másikára rátekintve önnön szépségét lássa viszont, s ez egyik és másik szépsége egyformán a tiéd legyen. Fogadj ilymódon magadba, lássam a te szépségedet, lásd szépségemben önnön szép mivoltodat... Szépségedben én hozzád hasonló, szépségemben Te magadhoz hasonló.... Szépségem legyen a tied, szépséged az enyém, találkozunk szépségedben mi ketten. Akkor fogadtatom Isten fiává, akkor mondhatom amit Isten Fia mondott Szent János szerint az örök Atyának. Az enyém mind a tiéd, és a tiéd mind az enyém (17, 10). A Fiú lényege szerint mondhatja ezt, mert valóságos Fia, mi pedig a részesedés miatt mondhatjuk el, mert fogadott fiai vagyunk. Ő, aki a Fej, nemcsak magáért szólott, hanem miértünk is, titokzatos testéért, az Egyházért is, aki a Völegény szépségében részesül annak dicsősége napján, amikor színről színre láthatja az Urat. Ezért kéri tehát a lélek, hogy a Völegénnyel szépségében találkozzon.

A dombra és a hegyre

Ez a hajnali, lényegi híradást, az Isten igéjében történő megismerést jelenti. A *hegy* arra utal, hogy mindez a magasságban történik. Ézsaiás Isten megismerésére e szavakkal buzdítja a népet: Jertek, menjünk fel az Úr hegyére! (2, 3) És másutt így szól: Az Úr házának hegye... fog állani (2, 2). És a dombra — mondja. Ez Isten esti megismerése, mely teremtményeiben, műveiben és bámulatos elrendeléseiben történik.

Hol forrás vize tör fel

itt Isten ismerete és bölcsességének tudása fakad. *Tiszta vizet* mond, ugyanis az megtisztítja, megszabadítja az értelmet az esetlegességektől, képzelgésektől, a tudatlanság ködétől. A lélek mindig arra éhezik, hogy világosan és tisztán értelmezze az isteni igazságokat, és minél inkább szeret, annál mélyebben kíván beléjük hatolni. Harmadszorra ezért a következőt kéri:

a rengetegnek rejtekébe vigy el!

Csodálatos műveidbe és mélységes ítéleteidbe, melyek akkorák és annyifélék, hogy joggal neveztetnek rengetegnek, melyben a bölcsesség bőséggel található és titkokkal van tele, nemcsak sűrű, ahogyan Dávid mondja, megalvadt is: Mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus: Isten hegye kövér, megalvadt hegy (Zsolt 76, 16). Isten bölcsességének és tudásának sűrűje oly mély és hatalmas, hogy bármennyit tud is belőle a lélek, teljességgel nem ismerheti soha, mivel mérhetetlen és gazdagsága felfoghatatlan. Szent Pál így kiált föl mondván: Óh, Isten gazdagságának, bölcsességének és tudományának mélysége! Mely igen kikutathatatlanok az ő ítéletei és kinyomozhatatlanok az ő útjai!

A rengetegben, melybe a lélek bele akar hatolni, a szenvedések, szorongások sűrűje is benne foglaltatik, mert a szenvedés édes és hasznos, ugyanis eszköze az Isten bámulatos bölcsességébe való belépésnek. A legtisztább szenvedés a legtisztább és leghensősége-sebb megértés feltétele, s mivel benső tudásból fakad, a legtisztább és legmagasztosabb gyönyörrel is jár.

Megjegyzés a következő szakaszhoz:

A legfontosabbak egyike, ami miatt a lélek *kíván elköltözni és Krisztussal lenni* (Fil 1, 23) az, hogy színről színre lássa őt, és megismerje valóban megtestesülésének mélységes útjait és örök titkait. Örök boldogságának nem kis része lesz ez, mert, ahogyan Szent János szerint Krisztus maga mondja a mennyei Atyának: Az pedig az örök élet, hogy megismerjenek téged, az egyedül igaz Istent, és akit elküldtél, Jézus Krisztust (17, 3). Ha valaki messzi földről érkezik, első dolga, hogy meglátogassa azt, akit szeret, és beszélgessen vele. Az Isten látására eljutott léleknek első dolga, hogy megismerje Őt és részesüljön Isten mélységes titkaiban és megtestülése misztériumában, és ezek folyamánról, Isten kezdettől kijelölt útjairól értesüljön. Így fejezi ki a lélek azon óhaját, hogy Isten szépségében láthassa önmagát, szólván:

*Kapaszkodjunk fel aztán
a titkos barlangok közt a magasba!
Pibenjünk meg a sziklán,
a gránátalma mustja
szomjunkat édes zamatával oltsa.*

A szikla, amiről itt szó esik, Szent Pál szerint maga Krisztus (1 Kor 10, 4). A lelki kőszikla barlangjai pedig Isten bölcsességének fenséges, magasztos és mélységes, Krisztusban foglalt titkai. Ennek tárgya az emberi természet isteni igével történő, személyes egyesülése... Ezek a titkok magasztosak és mélyek, magasan fekvő barlangoknak joggal neveztetnek.

A gránátalma mustja

A gránátalma Krisztus titkait, Isten bölcs ítéleteit, továbbá Isten tulajdonságait és erényeit jelképezi, melyet a lélek Istenben megszámlálhatatlan titkai és ítéletei révén megismer. A

gránátalma belsejében körkörös elrendezettségben igen sok mag van. Ekképpen Isten minden tulajdonsága, titka, ítélete, erénye magába foglalja csodálatos elrendeléseinek, bámulatos ráhatásainak sokaságát, és körkörös elrendezettségben ezek: erő, titok stb. kölcsönös összefüggésben állanak egymással. Itt jegyezzük meg, hogy a gránátalma kerek illetve gömb alakú. Isten minden erénye, tulajdonsága önmagával azonos, gránátalma formájú, gömbölyű avagy kerek, nem kezdődik és nem végződik sehol. A must, melyről e szakaszban azt mondja a menyasszony, hogy meg fogják ízlelni a Völegénnyel együtt, az isteni szeretet gyönyörtelt élvezete lesz majd, mely lelküket annak tudásával és megismerésével betölti. Mert ahogyan a gránátalma magjaiból préselt must egyneműnek tetszik, mikor isszuk, az Isten csodás adományaiból részesülő lelket a szeretet egyetlen gyönyörtelt élvezete önti el, azaz a Szentlélek itala. Ezt az italt ajánlja föl a szerelem ébresztette gyöngédséggel a lélek Völegényének, Istenének, az Igének. Ilyen isteni italt ígér az Énekek Énekében a menyasszonynak: te oktogatnál engem, én meg borral itatnálak, fűszeressel, gránátalmaborral. (8, 2)

*Mit lelkem vágyva vágyik,
amit ígértél, megmutatod egy nap*

A lélek vágya nem más, mint az, hogy szeretete Isten szeretetével egyenlő legyen, szüntelen erre vágyik természetes és természetfölötti értelemben. A szerető nem nyugszik mindaddig, míg nem érzi, amennyire szeret, annyira szeretik őt is. Ekképpen a lélek, bár Istenhez való hasonulása révén mérhetetlen szeretet érez már e világon is, Isten iránta érzett szeretetének tökéletességét el nem érheti. Az Istenhez való túlvilági hasonulásra vágyik tehát, amikor szeretete azzal a szeretettel egyenlővé lesz. A tökéletesség magas, jelen fokán akarata Istenével egyesült már, de a túlvilágon, az örök dicsőségben történő egyesülés értékét, erejét el nem éri. Szent Pál ígéjével: akkor pedig úgy ismerek majd, amint én is megismertetem (1 Kor 13, 12).

Érdemes megjegyezni, hogy a lélek itt nem azt mondja, hogy ott szeretetét átadja neki majd (jöllehet valóban átadja, csak hogy itt Isten szeretetéről beszél most), hanem azt, hogy Isten megmutatja a léleknek, milyen szeretetet vár el tőle, ha tökéletességre törekszik. Ezért a Völegény a menyasszonynak adja szeretetét és ezzel megtanítja, hogy úgy szeressen, ahogyan őt szeretik. Nemcsak azt mondja, hogy tisztán, önzetlenül és szabadon tegye ezt, ahogyan Isten szeret minket, hanem az ő szeretetével változtatja át szerelmét, olyan erőssé teszi, amilyen erős az övé. Olyan ez, mintha a kezébe adná ennek eszközt és vele együtt működtetné. Megmutatja a szeretet mikéntjét és képességét birtokába adja. Míg erre a fokra el nem ér, legyen bár a túlvilágon már, nem talál nyugalmat a lélek, ahogyan ezt Szent Tamás a Boldogságról írott művében leírja. A lelki házasságnak ebben a szakaszában, amelyről szövegünk, e dicsőséges tökéletességre még el nem ér a lélek, de méltó utánpótlás és képe a kimondhatatlannak ez a szerelem.

*Nem váratsz már sokáig,
te, aki életem vagy,
mit egykor adtál, megadod megint majd.*

Isten látásának örök dicsőségét adja meg a léleknek a Völegény. Mielőtt tovább mennék azonban, el kell oszlatnunk a következő kételyt. Ha az örök dicsőség nem Isten szeretete, hanem Isten látása, miért mondja a lélek, hogy Isten szeretetére vágyik, és legfőbb dicsőségként miért nem ezt említi már a szakasz elején? E lényegi dicsőség miért a szakasz végén szerepel mint valami másodrendű dolog? Két dolgot hozhatok föl magyarázatul; először is: minden dolog végcélja a szeretet, mely az akarattól függ és jellemzője, hogy ad

és nem kap. Az értelmet viszont, melyet a lényegi dicsőség határoz meg, a kapással és nem az adással jellemezhetnénk. A szeretettől mgrészegült lélek nem az Istentől remélt dicsőséget említi elsőként, hanem azt, hogy saját magát Istennek akarja adni saját hasznával nem is törődve. A másik magyarázat az, hogy az első a másodikban már benne foglaltatik, s ez utóbbi a megelőző versszakokban már megtalálható: Isten tökéletes szeretetére nem lehet szert tenni Isten tökéletes látása nélkül.

Mikor lesz az a *majd*, a másik nap, amelyről itt szölünk és mi az, amiben Isten már részesítette a lelket *egykor*? A *majd* Isten örökkévalóságának napja lesz, másik mint ez a mulandó nap. Az *egykor* az az időpont, amikor Isten a lelket az örökkévalóságra, s ezzel a megdicsőülésre kijelölte. Az idő kezdete előtt történt ez, szabadon, még megteremtése előtt, ezzel a lelket fölruházta, tulajdonosává tette, sem magas sem alacsony esemény, fordulat tőle ez adományt el nem veheti. Öröktől fogva erre jelöltetett a lélek, tehát örökké birtokolni fogja. Amit *egykor* kapott, most azt akarja dicsőségében, megvallottan birtokába venni. De mit is kapott valójában? Amiket szem nem látott, fül nem hallott, embernek szíve meg se gondolt — ahogyan az Apostol mondja (1 Kor 2, 9). És Ézsaiás mondja egy másik helyen: Szem nem látta, Uram, a tiéden kívül, amit készítettél (64, 4). S ezt, mivel neve nincsen, *mínek* hívja a lélek. Nem egyéb ez, mint Isten látása, de, hogy mit jelent ez a léleknek, hogyan is lehetne kimondani? De hogy valamit mégis mondjunk róla, idézzük azt, amit a Jelenések könyvében különböző szavakkal, kifejezésekkel, hasonlatokkal Krisztus hét ízben is mondott Szent Jánosnak, mivelhogy egy szóval és egyszer azt a bizonyos *amit* nem lehet kifejezni, hiszen még így sem derül fény az egészre. A győzedelmesnek enni adok az élet fájáról, amely az Isten paradicsomának közepette van (2, 7). De mivel így sem eléggé érthető, miről is van szó, visszatér rá Krisztus, később mondván: A győzedelmesnek enni adok az elrejtett mannából, és adok annak fehér kövecskét, és a kövecskén új, írott nevet, amelyet senki sem tud, csak az, aki kapja (2, 17). S mivel ezekkel a szavakkal sem fejezte ki azt a bizonyost, Isten Fia hamarosan visszatér rá nagy örömről és hatalomról szólván: És aki győz, és aki mindvégig megőrzi az én cselekedeteimet, annak hatalmat adok a pogányokon; És uralkodik rajtuk vasvesszővel, mint a fazekas edényei széttörnek; Amiképpen én is vettem Atyámtól, és adom annak a hajnalcsillagot (2, 26—28). De ezekkel a szavakkal se elégedve meg, hogy azt a bizonyos *amit* magyarázza, így szól a továbbiakban: Aki győz, az fehér ruhába öltözik; és nem törlöm ki annak nevét az élet könyvéből, és vallást teszek annak nevééről az én Atyám előtt és az ő angyalai előtt (3, 5).

Ilyenformán nincsen megfelelő szó arra a bizonyosra, amiről itt a lélek beszél, hogy az Isten által neki rendelt boldogságot kifejezze. Elégedjünk meg *azzal*, hogy itt *mínek* nevezzük, s fejtsük meg a versszak értelmét ekképpen: Völegényem, amit örökkévalóságod napján, amikor teremtetésemet jónak láttad elhatározni, nekem adtál, add meg nekem eljegyzésem, esküvőm napján, szívem örömének napján, amikor eloldozol a testtől, menyegzői ágyad fenséges rejtékébe vezetsz, magaddá átformálsz engem, s a gránátalma édes mustját isszuk.

Megjegyzés a következő versszakhoz:

De mivel a lélek a lelki házasságnak ebben a szakaszában valamit már tud *arról a bizonyosról*, mivelhogy Istenhez hasonult, valamelyes rész már benne az Övé, nem akar hallgatni arról, aminek zálogát, nyomát magában érzi. Ki tarthatja vissza az elgondolt beszédet? — kérdezi Jób próféta (4, 2). A lélek is beszél tehát a következő szakaszban arról, amit Isten boldogító látásában majd élvezni fog. Amennyire lehetséges, igyekszik elmondani, mit és miként kap meg ott:

*Dalát a csalogánynak,
lélegzetét az édes levegőnek,
csöndjén az éjszakának
ligetet, üde zöldet
a lánggal, mely emészt, de nem gyötör meg.*

A levegő belélegzése Istentől nyert olyan képesség, melynek révén a lélek a Szentlélekkel társalog, aki, akár a levegőt, a lelket isteni magasságába szívja, és megtanítja, képessé teszi arra, hogy ugyanazt a levegőt lélegezze be maga is, mely a Fiúból az Atyába, az Atyából a Fiúba áramlik, azaz a Szentlelket. Az említett átváltozás útján a Szentlélek őt is magába szívja, és az Atyában és Fiúban önmagával egyesíti.

Abban az átalakulásban, mely már ebben az életben is végbemegy, a lélek gyakorta lélegzi be Istent, és Isten magába veszi a lelket, s ez kimondhatatlan szerelmi gyönyörűséget kelt a lélekben, jóllehet nem akkorát, mint amekkorát a túlvilági egyesülés kinyilatkoztatott magas fokán érez. Ha Isten kegyelme egyesíti a lelket a Szentháromsággal, miért volna hihetetlen, hogy a lélek maga is istenivé, Istenné válik Istenéből részesülve? Hogy az értelem, a megismerés és szeretet művében Istenként jár el?

Dalát a csalogánynak

A levegő belélegzésekor a lélekben megszólal a Völegény édes szava, válaszul reá gyönyörködve felujjong a lélek. Egyik a másikára úgy felel mint a csalogánydal. A csalogány, vagyis a fülemüle éneke tavasszal hallható, mikor a hideg, az eső, a tél viszontagságai múltán felzeng e csattogás a fület gyönyörködtetvén és megújítván a lelket. Ez a szerelmi párbeszéd és átváltozás már e földi életben is boldogítja a menyasszonyt, megvédi és megszabadítja a múltó zavaroktól, változásoktól; tisztátalanságaitól megtisztítja, lemezte-leníti; az érzékek, a szellem tökéletlenségeitől, gyötrésétől, bizonytalanságaitól eloldja; lelke szabadságának és tágasságának új tavaszát érzi. Ilyenkor zeng fel benne a Völegény, Csalogánynak szava: Szóla az én szerelmemem nékem,/és monda,/kelj fel, én mátkám,/és jöszte./Mert ímé a tél elmúlt,/az eső elmúlt, elment/Virágok láttatnak a földön,/az éneklésnek ideje eljött./és a gerlicéknek szava hallatik a/mi földünkön. (Én 2, 10—12)

Liget, üde zöldet

Ez a harmadik dolog, amit a Völegény neki fog adni. Ligeten, mivel az sok növényt táplál és állatot, Istent érti, mivel Ő hívja életre és tartja el e teremtményeket, s azok tőle függenek és benne gyökereznek. Azt mondja tehát, hogy meg fogja vele ismertetni a teremtő Istent.

Csöndjén az éjszakának

A szemlélődés éjszakáján lát bele a dolgokba a lélek. Éjszakán, mert a szemlélődés sötét, más néven misztikus teológiának is nevezhető, azaz Isten titkos és rejtett megismerése tudományának. A szavak zaja nélkül, a testi és szellemi érzékelés segítsége nélkül, csöndben és nyugalomban, az érzékelés, a természetes fény elől rejtve, mély titokban, mindenektől elvonulva tanítja Isten a lelket, és csak Ő tudja, miképp. E folyamatot egyes lelki írók megértés nélküli értésnek nevezik, ugyanis nem cselekvő értelemben megy végbe, mely az érzékszervek felfogóképessége révén képzetekkel, a képzelettel és tapasztalással működik, hanem szenvedő értelemben, amely a képzetektől és minden egyébtől mentesen passzív és lényegi befogadásra tesz alkalmassá, anélkül, hogy ebben a lélek maga is részt venne. Azt is mondja, hogy a ligetnek és ékességeinek élvezete

történjék derült éjszakán, világos és boldogító látással, szűnjön meg a sötétben való, itteni tévelygés, váltsa föl azt Isten színről színre való, homály nélküli látása. A szemlélődés ilyen éjszakájáról Dávid a következőképpen szól: Az éj napfényre hozza gyönyörűségemet (138, 11).

A lánggal, mely emészt, de nem gyötör meg

A *láng* a Szentlélek szeretetét jelenti. *Emészt*, azaz beteljesít, de tökéletessé tesz. Amikor e szakaszban arról beszél, hogy a Vőlegény mindent meg fog adni neki, és ő azt teljes és tökéletes szerelemben birtokolni fogja, anélkül, hogy ez fájdalmat okozna neki, a tökéletes és teljes szeretetről beszél.

*Nem néztem másra többé.
Aminadab alakja semmivé lett,
az ostrom zaja csönddé.
Szemük a vízre tévedt,
s vették utuk a lovasok a mélynek.*

A menyasszony fölméri, hogy akarata többé semmi másra nem ösztökéli, csak Istenhez fűzi a szeretet szoros kötelékével. Lelke, érzéki részének erői, tehetsége, vágyai megzabolázva szellemével egy utat követnek. Az ördögöt a változatos lelki tornákon és hosszan tartó harcban legyőzte, messze űzte. Lelke az égi gazdagsággal és adományokkal elárasztva Vőlegényével egyesült és Azzá vált maga is, alkalmas rá és ereje elegendő, hogy hozzá támaszkodva (Én 8, 5) a halál pusztaságán áthaladjon és élvezze Szerelmese gyönyörűségeit, pihenéseit és dicső nyomdokait.

Nem néztem másra többé

Akárha ezt mondaná, lelkem minden fenti és alanti teremtett dologtól meztelen, eloldozott, magányos és idegen, a veled való bensőséges találkozásban oly mélyen jár, hogy látása már bennem nem keltheti azt a gyönyörűséget, melyet benned bírok. Édességük bennem nem ébreszt örömet, nyomorúságuk, alantas mivoltuk nem taszít el és nem zavar. Lelkem tőlük annyira messzi, a veled való gyönyörűségben jár, hogy meg sem látom őket.

Aminadab alakja semmivé lett

Aminadab a Szentírás szerint (Én 6, 11) az ördögöt jelenti, szellemi értelemben, ugyanis a lélek ellensége ő, tüzéségének hatalmas tartalékaival támadta és ütött rajta, hogy Vőlegényével az vissza ne vonulhasson annak erődjébe és rejtekébe. Ugyanis, ha ez történik, ott megtelepedvén és erényeit növelvén szüntelen, előnyre tesz szert a lélek, Isten oltalma révén oly erős és győzedelmes lesz, hogy az ördög, nemhogy közeledni nem mer, rémületében messze elfut tőle, mutatkozni sem mutatkozik már.

Az ostrom zaja csönddé

Ostromon a lelki szenvedélyeket és vágyakat értjük, melyek még legyőzetlen és elfojtatlan, a lelket minden oldaláról körülveszik és ostromolják. Azt is mondja a lélek, hogy elcsöndesült a zaj, azaz szenvedélyeit megzabolázta és vágyait legyűrte. Arra kéri most Istent, hogy árássa el kegyelmével, hiszen az ostrom elültén ezt akadálytalanul teheti.

Addig ugyanis, míg négy szenvedélyét meg nem zabolázta, s le nem gyűrte vágyait, nem képes arra, hogy meglássa Istent.

*Szemük a vízre tévedt,
s vették utuk a lovasok a mélynek.*

Víz, azaz a lelki javak és gyönyörűségek, melyekkel Istenben bővelkedik a lélek. Lovasság, a testi érzékelés mind belső mind külső értelemben, ugyanis ezek az érzékek a tárgyakról alkotott képzeteket és elképzeléseket foglalják magukba. Ezek megpillantván a vizet, a mélybe letérnek. Ugyanis a lelki házasságnak ebben a szakaszában a lélek alsó, érzéki része megtisztult és átszellemült. Érzéki és természetes erejét összeszedve a maga módján részt vesz és gyönyörködik a kincsekben, melyeket Isten a léleknek bensőségesen átad. Dávid így mondja: Szívem és testem örvendeznek az élő Istenben (Zsolt 83, 3). Meg kell jegyeznünk, hogy a menyasszony nem azt mondja, hogy a lélek azért szállott le, hogy igyon a vizekből, hanem csak azt, hogy a víz láttán leszállott. Ugyanis az érzéki rész nem alkalmas arra, hogy akár a földi, akár a túlvilági életben, a lelki javakat igya, pusztán a túlcserélő vízben lel felfrissülést és gyönyörűséget. Ez a gyönyörűség készíti a test érzékeit és erőit, hogy magukba merülve lássák, hogyan issza a lélek a mélyben a szellemi javakat. Ez pedig inkább úgy mondható, hogy megpillantván a vizet, leszállnak és nézik, nem pedig, hogy leszállnak és ízlelik. *Utukat veszik a mélynek*, nem *mennek*, mondja a szöveg, mert az érzéki és szellemi rész közötti kapcsolat folytán a lelki ital ízlelése láttán útjukat megváltoztatják, megakasztják az érzéki erőket, és szellemi nyugalom önti el őket.

Szerelmese, az Isten Fia előtt fölfedi a lélek erényeit és fölkészültségét, hogy a lelki házasság ezen állapotából, melyre Isten a küzdő egyház kebelén belül őt fölemelni kegyeskedett, vezesse át a győzelmes Egyház dicsőséges kebelébe-házasságába, ahova, adja Isten, hogy eljussanak mindazok, akik az édes Jézus szent nevét, a hűséges lelkek Jegyesének nevét segítségül hívják. Legyen neki örök dicsőség, az Atyával, a Szentlélekkel együtt mindörökkön-örökké. Ámen.

Takács Zsuzsa fordítása

Számunk szerzői

Paskai László bíboros, prímás, esztergomi érsek

Maróth Miklós klasszika filológus, egyetemi tanár, ELTE

Kubinyi András történész, tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE

Bor Ambrus író

Bisztray Ádám író

Jaroslav Durych (1886—1962) cseh katolikus író

Sz. Rindó Klára tanár

Vajda Mihály filozófus, tanszékvezető egyetemi tanár, KLTE, Debrecen

Barsi Balázs ferences teológiai tanár

Rászlai Tibor művelődéstörténész

Fekete Antal piarista tanár